

Marek Kuryłowicz

**SŁOWNIK
TERMINÓW, ZWROTÓW
I SENTENCJI PRAWNICZYCH
ŁACIŃSKICH ORAZ
POCHODZENIA ŁACIŃSKIEGO**

6. WYDANIE

Marek Kuryłowicz

**SŁOWNIK
TERMINÓW, ZWROTÓW
I SENTENCJI PRAWNICZYCH
ŁACIŃSKICH ORAZ
POCHODZENIA ŁACIŃSKIEGO**

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

6. WYDANIE

Wydawca
Dagna Kordyasz

Redaktor prowadzący
Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne
Anna Wojciechowska

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegając przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście známym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2022

ISBN 978-83-8286-256-0
6. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluger.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
I. Łacińskie terminy i zwroty prawnicze	11
II. Łacińskie sentencje prawnicze	131
III. Polskie terminy prawnicze pochodzenia łacińskiego ...	173

WSTĘP

Niniejszy słownik przeznaczony jest przede wszystkim dla studentów prawa i administracji jako pomoc dydaktyczna. Ma on ułatwić zapoznanie się z łacińską terminologią prawniczą oraz pochodzenia łacińskiego, a przez to również korzystanie z podręczników i innej literatury prawniczej. Język łaciński pozostaje bowiem nadal powszechnym i uniwersalnym językiem w naukach prawnych i bez jego minimalnej przynajmniej znajomości trudno mówić o właściwej i rzetelnej wiedzy prawniczej, a tym bardziej o kulturze prawnej oraz humanistycznej. Dotyczy to także licznych w polskim języku prawniczym terminów wywodzących się z łaciny.

Słownik jest zbiorem terminów, zwrotów i sentencji prawniczych, pomyślanym jako podręczna pomoc. Nie jest to systematyczny, pełny słownik prawniczy łacińsko-polski i do takiej roli nie pretenduje. Zamieszczone terminy podane są bez różniczenia, czy pochodzą z łaciny klasycznej, średniowiecznej czy nowożytnej. Filologów i leksykografów autor prosi dlatego o niezbędną w tym względzie wyrozumiałość.

Nie jest to też słownik prawa rzymskiego, chociaż niewątpliwie stąd wywodzi się większość łacińskiej terminologii prawniczej. W szczególności łacińskie sentencje (paremie, przysłowia i powiedzenia), nie zawsze mają oryginalnie rzymski kształt i rodowód. Sami juryści rzymscy, chociaż w swoim

piśmiennictwie naukowym posługiwali się różnymi definicjami (*definitiones*), regułami (*regulae*), rozróżnieniami (*differentiae*) czy maksymami (*maximae*), to nie formułowali rygorystycznych sentencji ani reguł prawnych. *Regulae* mogły jednak służyć do formułowania zasad ogólnych, wypowiedzianych okazjonalnie przy analizie konkretnego przypadku. Przypominają zatem do pewnego stopnia współczesne zasady prawa, zwłaszcza te nie wyrażone wprost w przepisach prawa, ale sformułowane na podstawie powszechnej praktyki, orzecznictwa sądowego i poglądów doktryny (J. Zajadło – patrz niżej).

Konstruowanie reguł i sentencji nie było jednak prawu rzymskiemu całkiem obce. Pierwszy taki zbiór powstał w kodyfikacji justyniańskiej (tytuł D.50,17: *De diversis regulis iuris antiqui* – „O różnych regułach dawnego prawa” oraz D.50,16: *De verborum significatione* „O znaczeniu słów i powiedzeń”). Tam zebrali kompilatorzy justyniańscy wypowiedzi klasycznych jurystów, którym nadali charakter ogólniejszych reguł¹. W dalszym rozwoju szeroko czerpali z kodyfikacji justyniańskiej średniowieczni glosatorzy i komentatorzy, formułujący na podstawie wypowiedzi jurystów krótkie komentarze (glosy), zawierające niekiedy zwarte powiedzenia. Spora część łacińskich sentencji prawniczych pochodzi zatem ze średniowiecznych opracowań, a nie od samych rzymskich prawników. Papież Bonifacy VIII (ok. 1235–1303) w zbiorze Dekretalów z 1298 roku (*Liber sextus Bonifatii VIII*) zamieścił 88 reguł prawnych (*Regulae iuris*), będących pomocą przy stosowaniu prawa kanonicznego².

¹ T. Palmirski, *O różnych regułach dawnego prawa*. 17 tytuł 50 księgi *Digestów*, „Zeszyty Prawnicze” 2006/6/2, s. 221–326 oraz 2007/7/1, s. 311–373.

² A. Dębiński, *Kościół i prawo rzymskie*, Lublin 2008, s. 124–125, 163–172 (tekst łaciński i tłumaczenie).

A

a capite: od głowy,
od początku

a casu ad casum:
od przypadku
do przypadku

a contrario:
z przeciwieństwa,
przeciwym sposobem;
por. **argumentum**

a maiori ad minus:
rozumowanie
od większego
do mniejszego

a mensa et toro: od stołu
i łoża (separacja);
por. **separatio**

a minori ad maius:
argument w dowodzeniu
od mniejszego
do większego

a posteriori: z następstwa;
wnioskowanie z następstw
o przyczynach

a priori: to, co wcześniej;
rozumowanie z przyczyn
o skutkach; orzekanie
z góry bez poznania
sprawy

ab initio: od początku

ab intestato: dziedziczenie
beztestamente; por. **intestatus;**
successio

ab urbe condita:
od założenia miasta
(Rzymu); od początku
(ery rzymskiej)

abalienatio, onis:
pozbycie się własności;
por. **alienatio; abalienacja**

abdicio, onis: zrzeczenie
się, ustąpienie;
por. **abdykacja**

aberratio, onis: zboczenie,
odchylenie od normy
– **ictus:** zboczenie działania

abiudicatio, onis:

odmówienie (prawa)
sądowym wyrokiem

abolitio, onis: usunięcie,
zniesienie, odpuśczenie
przewinień; por. *abolicja*;
abolicjonizm

– **legis:** uchylenie ustawy;
por. **abrogatio**;
derogatio

abortio, nis: poronienie,
przedwczesny poród;
por. *aborcja*

abrogatio, nis: zniesienie,
uchylenie (ustawy);
por. **abolitio**; **derogatio**;
lex abrogata

absentia, ae: nieobecność;
por. **cura absentis**;
in absentia; **inter**
absentes; sentencje nr 2 i 3

absolutio, onis:
odłączenie, uwolnienie,
uniewinnienie;
por. *absolucja*

absolutorium, ii: zwolnienie,
uniewinnienie,
ukończenie;
por. *absolutorium*

absolutorius, a, um:

uwalniający,
uniewinniający;
por. **absolutorium**;
sentencja nr 281

absolutum dominium:
władza despotyczna,
absolutna; por. **dominium**

abstraho, ere, xi, ctum:
odciągać, odrywać,
odwodzić, oddzielać;
por. **in abstracto**

abusus, us: nadużycie,
niewłaściwe użycie;
por. **ius abutendi**; **per**
abusum; por. *abuzywny*;
sentencje nr 5 i 72

acceptilatio, onis: formalne
potwierdzenie przyjęcia
świadczenia, akceptylacja

acceptio, onis: odbiór,
przyjęcie; por. *akcept*

accessio, onis: przyłączenie,
rzecz przyłączona;
por. *akcesja*; sentencje
nr 6 i 7

– **possessionis (temporis):**
doliczenie czasu
posiadania poprzednika

accessorius, a, um:

dodatkowy, uboczny;
por. *akcesoryjny*

accidentalia negotii:

składniki dodatkowe
czynności prawnej;
klauzule; por. **negotium**

acclamatio, onis: okrzyk,

okrzyk pochwalny;
por. **per acclamationem**

accresco (adresco), ere,

crevi, cretum: przyrastać,
być dołączonym;
por. **ius accrescendi**
(**adcrecendi**); *akrescencja*

accusatio, onis: oskarżenie,

wniesienie oskarżenia
do sądu; por. *akkuzacja*;
sentencje nr 199 i 252

accusator, ris: oskarżyciel

(w sądzie); por. *akuzator*

accuso, are, avi, atum:

oskarżać, wnosić
oskarżenie do sądu

acquisitio, nis: nabycie,

uzyskanie; por. **causa**
acquirendi; sentencja
nr 127

– **per universitatem:**

nabycie prawa
uniwersalne, ogólne;
por. **per universitatem**;
successio universalis

acta, orum: czynności

(urzędowe), dzieła,
protokoły, dzienniki;
por. *akta*

actio, nis (plur. actiones):

działanie, czynność
procesowa, skarga
sądowa, powództwo;
por. **actor; ago; concursus**
actionum oraz sentencje
nr 9, 10, 27, 73, 75, 223

– **ad exhibendum:**

powództwo (skarga)
o okazanie rzeczy spornej

– **bonae fidei:** powództwo

oparte na dobrej wierze

– **de pauperie:** skarga

(powództwo) z powodu
szkody wyrządzonej
przez zwierzęta;

por. **pauperies**

– **directa:** skarga

bezpośrednia,
przysługująca
wierzycielowi do realizacji
jego uprawnienia

- **doli:** skarga (powództwo) z tytułu użytego podstępu; por. **dolus**
 - **famosa (plur. actiones famosae):** skarga (powództwo) pociągające za sobą infamię, niesławę; por. **famosus; infamia**
 - **in personam:** skarga (powództwo) przeciwko określonej osobie ze stosunku obligacyjnego
 - **in rem:** skarga (powództwo) służące do ochrony praw rzeczowych
 - **negatoria:** skarga negatoryjna (przecząca), służąca właścicielowi do ochrony własności; por. **negatorius; negatoryjny**
 - **Pauliana:** skarga Pauliańska, przysługująca w razie pokrzywdzenia wierzyciela przez działania dłużnika; por. **fraus creditorum; Pauliańska skarga**
 - **perpetua:** skarga (powództwo) wieczysta, nieulegająca przedawnieniu
 - **poenalis:** skarga (powództwo) karne, służące do dochodzenia kar pieniężnych w postępowaniu cywilnym; por. **poena; poenalis; penalny**
 - **popularis:** skarga dostępna dla każdego obywatela, wnoszona w interesie publicznym
 - **praeiudicialis:** skarga (powództwo) zmierzające do wstępnego ustalenia prawa lub stosunku prawnego; por. **praeiudicium; prejudycjalny; prejudykat**
- activus, a, um:** czynny;
por. *aktywa*
- actor, ris:** powód (w procesie cywilnym); sentencje nr 11, 12, 193, 274;
por. **actio; ago**
- actus, us:** działanie, czynność (prawna), akt; por. **ago; cura ad actum; nihil actus; unitas actus; uno actu; akt;** sentencje nr 13, 159 i 301

- actus nullus:** czynność (prawna) nieważna
- ad absurdum:**
do niedorzeczności, rozumowanie prowadzące do niedorzeczności
- ad acta:** do akt, sprawa odłożona jako załatwiona
- ad eventum:** dla wywołania określonych skutków; por. **forma ad eventum**
- ad exemplum:** na przykład
- ad extremum:** na koniec, ostatecznie
- ad finem:** do końca
- ad hoc:** właśnie do tego, doraźnie
- ad incertas personas:** do nieoznaczonych osób; por. **traditio**
- ad interim:** tymczasowy, tymczasowo
- ad oculos:** naocznie, (stawić) do oczu, wykazać naocznie; por. **demonstratio**
- ad personam:** w odniesieniu do konkretnej osoby; por. **argumentum**
- ad probationem:** dla celów dowodowych (**forma**); por. też **probatio**; **probatoryjny**
- ad rem:** do rzeczy, do właściwej sprawy (tematu); por. **argumentum**
- ad solemnitate:** pod rygorem nieważności (**forma**); por. **solemnis**
- ad verbum:** co do słowa; dosłownie
- ad vocem:** w samą porę; co się tyczy tej kwestii; w tej sprawie
- adresco:** patrz **accresco**
- adfiliatio:** patrz **affiliatio**
- ad finitas, atis:** powi-nowactwo; sentencja nr 95
- adhaesio, onis:** złączenie, wzajemne powiązanie; por. **adhezja; adhezyjny**

Słownik stanowi zbiór terminów, zwrotów i sentencji prawniczych. Ma on na celu ułatwić zapoznanie się z łacińską terminologią prawniczą oraz pochodzenia łacińskiego, a przez to również korzystanie z podręczników i literatury prawniczej.

Na publikację składają się trzy części:

- prawnicze terminy i zwroty łacińskie,
- wybór łacińskich sentencji prawniczych,
- polska terminologia prawnicza pochodzenia łacińskiego.

W tym wydaniu zostały dodane nowe terminy, zwroty i sentencje oraz została zmieniona numeracja sentencji.

Słownik przeznaczony jest przede wszystkim dla studentów prawa i administracji jako pomoc dydaktyczna, a także dla wszystkich osób zajmujących się prawem.

Marek Kuryłowicz – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, profesor prawa rzymskiego (obecnie emerytowany) na UMCS, KUL i Uniwersytecie Rzeszowskim; w swoich publikacjach zajmował się rzymskim prawem rodzinnym, prawem spadkowym (z elementami prawa pogrzebowego), prawem karnym oraz tradycją prawa rzymskiego w Polsce i w europejskiej kulturze prawnej.



9788382862560 W06P01

ISBN 978-83-8286-256-0



9 788382 862560

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca



ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 49 ZŁ (W TYM 5% VAT)